

Artur Mariusz Trudzik

Uniwersytet Szczeciński

ORCID: 0000-0002-5403-6928

Publicystyka Tymona Terleckiego i Wiktora Weintrauba na łamach „Wiadomości” (1946–1949)

Redaktor „Wiadomości” przypomniał sobie, że wśród innych zawodów uprawiałem kiedyś krytykę teatralną, i wyraził życzenie, abym pisał recenzje.

T. Terlecki, *Wstyd*, „Wiadomości” 1946, nr 10, s. 2.

WSTĘP

Terlecki i Weintraub bezspornie wpłynęli na kształt „Wiadomości” w pierwszych powojennych latach, przy czym dobór tych nazwisk był podyktowany suplementarną przesłanką, a mianowicie faktem, że podówczas równie duże piętno odcisnęli oni na wydawanej także nad Tamizą „Trybunie” – organie prasowym Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” (PRW „NiD”), w którym aktywnie partycypowali¹. Związki

¹ Literatura dotycząca Ruchu i jego czasopisma zob. A. M. Trudzik, *Polski Ruch Wolnościowy „Niepodległość i Demokracja” oraz „Trybuna” w sukurs „Wiadomościom” (1946–1949). Ujęcie prasoznawcze*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2022, nr 4 (przygotowany do druku).

ugrupowania oraz jego periodyku z tygodnikiem nie zawężyły się wyłącznie do nich, aczkolwiek scharakteryzowanie pozostałych osób z powodu ograniczeń formalnych musiało zostać zaprezentowane w odrębnym artykule². Wyróżnienie tych konkretnych postaci wynikało natomiast z tego, że w analizowanym okresie zamieściły one w „Wiadomościach”³ najwięcej tekstów spośród 22 członków Ruchu i/lub współpracowników „Trybuny”. Gwoli ścisłości faktograficznej trzeba zasygnalizować, że Weintraub był *in genere* najbardziej płodnym ze wszystkich autorów, tzn. opublikował 238 materiałów – przy czym 173 pod pseudonimem Theates, Terlecki zaś – 61. Poza tym warto zauważyć, że obaj skupiali się na podobnej problematyce, przede wszystkim szeroko pojętej krytyce, chociaż z drugiej strony – każdy poruszał zagadnienia typowe dla siebie.

WIKTOR WEINTRAUB

Jego zaproszenie do „Wiadomości” przez Mieczysława Grydzewskiego oraz zaangażowanie, wysoki poziom merytoryczny oraz warsztatowy publikacji nie stanowiły raczej zaskoczenia, gdyż ten ceniony filolog, sławista, krytyk i historyk literatury jeszcze w II Rzeczypospolitej pisał do „Wiadomości Literackich”, a podczas drugiej wojny światowej do „Wiadomości Polskich, Politycznych i Literackich”, jednocześnie redagując „Komunikat Poselstwa” (Iran), dwutygodnik „W Drodze” (Palestyna), a po 1945 r. „Teki Historyczne” (sekretarz redakcji) czy „The Polish Fortnightly Review”. Oprócz tej działalności oraz pełnienia obowiązków naukowo-dydaktycznych (prof. Uniwersytetu Harvarda w Cambridge) włączał się w życie polityczne uchodźstwa (m.in. PRW „NiD”, Rada Polityczna itd.), dlatego nie dziwiło obszerne spektrum tematyczne i formalne jego artykułów (*notabene* w trakcie obrad komisji decydującej o nominacji profesorskiej dla Weintrauba Manfred Kridl wysunął przeciw niemu zarzut o... zbyt daleko sięgające horyzonty badawcze, co skądinąd stało się „świątyną rekomendacją”)⁴.

² Tamże.

³ Opracowania na temat tygodnika zob. tamże.

⁴ Zob.: Z. Stefanowska, *Wiktor Weintraub (10 kwietnia 1908–14 lipca 1988)*, „Pamiętnik Literacki” 1991, nr 1, s. 310–319; Z. Pietrzyk, *Wiktor Weintraub (1908–1988)*, [w:] *Academics*

Weintraubowi przypadła w tygodniku zwłaszcza rola obserwatora i komentatora rynku wydawniczego (emigracyjnego, krajowego, zachodniego) po 1945 r. Swoisty rekonesans najbliższego otoczenia, czyli wychodźstwa, zainicjowało poinformowanie o ukazaniu się *Wiek kłęski. Almanachu historyczno-literackiego*, w którym pozytywnie odebrał m.in. reminiscencje Terleckiego o zmarłej rok wcześniej Marii Jasnorzewskiej-Pawlikowskiej⁵. W innych, polecanych pracach zbiorowych również nie pomijał „kolegów” z „NiD”: w „*Balaście serdecznym*” ponownie zwrócił uwagę na Terleckiego (tu: jego translację)⁶, a w *Pamiętniku wędrowca* na dwa teksty Mariana Kamila Dziewanowskiego i jeden Zbigniewa Grabowskiego⁷. Z niemalą atencją wypowiadał się o kompilacji pt. *Przyptyw. Poeci 2 Korpusu* oraz jej kontynuacji: *W oczach pisarzy. Wybór opowieści wojennych (1939–1945)*, tj. wypisach prozy zgromadzonej i opracowanej przez Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (wprawdzie krótko, ale także członka PRW „NiD”), której celem było oddanie „możliwie pełnego obrazu wojny, działań armii polskiej na wszystkich jej frontach”, ambicją redaktora zaś – nie tylko znalezienie

of Jewish Heritage in the Modern History of the Jagiellonian University, red. W. Kozub-Ciembrowicz, Kraków 2014, s. 285–293; *Leksykon kultury polskiej poza krajem od roku 1939*, t. 1, red. K. Dybiak, Z. Kudelski, Lublin 2000, s. 470–472; *Słownik pisarzy polskich*, red. A. Latusek, Kraków 2004, s. 522; *Z żałobnej karty*, „Trybuna” 1988, nr 59 (115), s. 22; A. Friszke, *Słowniczek biograficzny*, [w:] R. Habielski, *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Warszawa 1999, s. 361–362; *Uchwała pisarzy na obczyźnie*, „Trybuna” 1947, nr 11, s. 21; *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939–1980*, red. B. Klimaszewski, E. R. Nowakowska, W. Wyskiel, Warszawa 1992, s. 356–357; *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 9, red. J. Czachanowska, A. Szałagan, Warszawa 2004, s. 92; *Słownik pisarzy polskich*, red. J. Tomkowski, Warszawa 2002, s. 253; R. Moczkodan, *Strategie krytycznoliterackie Wiktora Weintrauba (na przykładzie jego współpracy z londyńskimi „Wiadomościami”)*, [w:] *Literatura polska obu Ameryk. Studia i szkice. Seria druga*, red. B. Szałasta-Rogowska, Katowice 2016, s. 393–413; *Korespondencja Jerzy Giedroyc – Wiktor Weintraub*, [w:] „Mam na Pana nowy zamach...”. *Wybór korespondencji Jerzego Giedroycia z historykami i świadkami historii 1946–2000*, t. 3, wyb. i oprac. S. M. Nowinowski, R. Stobiecki, Łódź–Paryż 2019, s. 677–739; W. Weintraub, *Szkic autobiografii*, [w:] *O współczesnych i o sobie. Wspomnienia, sylwetki, szkice, wstęp i oprac.* S. Barańczak, Kraków 1994; P. Szulc, *Czasopiśmiennictwo polskie w Iranie w latach 1942–1945*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2, s. 55 i in.

⁵ ww. [W. Weintraub], *Almanach „Wiek kłęski”*, „Wiadomości” 1946, nr 8, s. 2.

⁶ ww., „*Balast serdeczny*”, „Wiadomości” 1946, nr 14/15, s. 4.

⁷ Tenże, *Pamiętnik wędrowca*, „Wiadomości” 1946, nr 27, s. 2.

spójności tematycznej między utworami czy dobranie ich według jednolitej ideowej wymowy. Musiały one bowiem spełniać warunek, aby „była to dobra literatura”. Naddaną wartość posiadała przedmowa, w której Grudziński – zamiast zwyczajowej, nieraz sztamkowej w takich zbiorach, zachęty do ich przeczytania – dokonał pogłębionej, „surowej recenzji” całego nurtu⁸. W rzeczywistości światopogląd, orientacja polityczna czy przynależność partyjno-organizacyjna nie stanowiły dla Weintrauba *ultima ratio* przy finalnej ocenie dzieła, np. dlatego w jego oczach *Wiersze polskie wybrane. Antologia poezji od „Bogu rodzicy [sic!] do chwili obecnej* Grydzewskiego, mimo że były silnie zindywidualizowaną syntezą, z mocno wyeksponowaną pozycją Skamandrytów (to było zrozumiałe), zasługiwały na sięgnięcie po nie⁹.

W jego polu widzenia pozostawały naturalnie książki autorskie tworzone i/bądź drukowane na obczyźnie, w tym *Dziennik podróży do Austrii i Niemiec* Pawła Hostowca (właśc. Jerzy Stempowski), który uznawał „w wyrazie uczuć za bardzo powściągliwy”, co w praktyce świadczyło o „mierze klasy pisarskiej jego Autora”¹⁰. W tym samym czasie Światowy Związek Polaków z Zagranicy udostępnił odbiorcom *Wybór pism. Wierszy różnych* Juliusza Słowackiego¹¹ w opracowaniu Mieczysława Giergielewicza, z „obszernym posłowiem biograficzno-krytycznym i starannymi przypisami”, oraz *Modlitwę na wojnę* Józefa Łobodowskiego: „do szpiku kości romantyczną”, m.in. w sferze motywów przewodnich, „frazologii, obrazowania, rytmiki”, jednak zdarzały się w niej „wiersze nierówne”, co według recenzenta wpisywało się w „ducha epoki” (był to impuls do repliki poety)¹². A *propos* Weintraub jednoznacznie optował – podobnie jak Terlecki – za

⁸ Tenże, „Teki Historyczne”, „Wiadomości” 1947, nr 41 (80), s. 3; tenże, *Pluton poetów*, „Wiadomości” 1947, nr 50 (89), s. 3; tenże, *Wojna w oczach pisarzy*, „Wiadomości” 1948, nr 4 (95), s. 2.

⁹ W. Weintraub, *Antologia poezji polskiej*, „Wiadomości” 1948, nr 29 (120), s. 3.

¹⁰ Tenże, *Wędrowki dzisiejszego Hioba*, „Wiadomości” 1947, nr 19 (58), s. 2.

¹¹ Twórczość i biografia poety stanowiły też źródło jego refleksji naukowej; zob.: tenże, „Balladyna”, czyli zabawa w Szekspira, „Pamiętnik Literacki” 1970, nr 4, s. 45–89; tenże, *Jeszcze o „Rozłączeniu” i jego adresatce*, „Pamiętnik Literacki” 1965, nr 2, s. 491–494.

¹² Tenże, „Nieucichłym przez lata romantycznym płaczem”, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68), s. 2; J. Łobodowski, *Na marginesie pewnej recenzji* (w rubryce *Korespondencja*), „Wiadomości” 1947, nr 35 (74), s. 2.

tym, że uchodził po 1939 r., a zwłaszcza jego literatura, kultura i sztuka, było „spadkobiercą” Wielkiej Emigracji oraz tradycji romantyzmu¹³. Niekonwencjonalną, interpersonalną formułę komunikacyjną przyjął wobec *Mojego Krakowa*, apelując do Zygmunta Nowakowskiego – „chyba najbardziej żytego” z dawną stolicą literata, aby „nie wykręcał się tylko [tą] krótką broszurą [...], krakowskim «trzy po trzy»”, lecz przygotował dużą rozprawę, „do której napisania miał kwalifikacje, jak nikt inny w Polsce”¹⁴. O reedycji *Siedmiu ekscelencji i jednej damy* (Instytut Literacki) Aleksandra Piskora wyrażał arbitralny osąd, że szkice w niej zawarte cechował „duch szkoły «Prosto z Mostu», tzn. właśnie prosto z mostu, ze staraniem o styl jak najbardziej rzeczowy”, dlatego zaliczał je do poprawnie „skomponowanych, zajmujących, które czytało się wyjątkowo lekko” (podobnie jak popularny wtedy tomik poezji *Moja ojczyzna – moja polszczyzna*)¹⁵. Rozumiejąc problemy powojennego czasopiśmiennictwa, anonsował i niejako reklamował za pośrednictwem „Wiadomości” debiutancki numer periodyku Towarzystwa Historycznego w Wielkiej Brytanii, czyli „Tek Historycznych”, których w latach 1948–1950 był sekretarzem¹⁶.

Krytyk doskonale orientował się w krajowej polityce wydawniczej, dlatego jego uwadze nie mogła umknąć autobiografia prof. Stanisława Pigoń¹⁷ pt. *Z Komborni w świat. Wspominki z obozu w Sachsenhausen*¹⁸, którą reasumował tymi słowami: „Nawet jeśli [czytelnikowi] trudno pójść za autorem w wielu jego entuzjazmach i egzaltacjach”, to „opisany w książce żywot jest żywotem [...] budującym”¹⁹. Następnie streścił i rzeczowo zrecenzował

¹³ W. Weintraub, *Polish Romantic Literature as the Literature of Emigration*, [w:] *Comparative Literature: Proceedings of the Second Congress of the International Comparative Literature Association*, Vol. 2, ed. W. P. Friedrich, Chapel Hill 1959, s. 577–582.

¹⁴ Tenże, *Krakowskie „trzy po trzy”*, „Wiadomości” 1947, nr 33 (72), s. 2.

¹⁵ Tenże, *Ekscelencje i damy*, „Wiadomości” 1947, nr 35 (74), s. 2; tenże, *Poezja polska dla Anglików*, „Wiadomości” 1948, nr 26 (117), s. 3.

¹⁶ R. Habielski, *Londyńskie „Teki Historyczne”*, „Więź” 1992, nr 6, s. 95–100.

¹⁷ Po śmierci krakowskiego polonisty przygotował dla „Kultury” jego biogram; zob. W. Weintraub, *Stanisław Pigoń (1885–1968)*, „Kultura” 1969, nr 7–8, s. 129–159.

¹⁸ *Profesor z Komborni. Stanisław Pigoń w czterdziestą rocznicę śmierci*, red. K. Fijołek, Kraków 2012, s. 284.

¹⁹ W. Weintraub, *Jeden trudny żywot*, „Wiadomości” 1946, nr 3, s. 4.

IV tom *Dziejów kultury polskiej* wybitnego sławisty Aleksandra Brücknera²⁰ (pośmiertny), potwierdzający, że „prawda” o nim okazała się „bardziej piękniejsza [sic!] i patetyczna od tej legendy o słowiańskim demokracie, jaką nas poczęstowano. Trzeba tylko umieć spojrzeć jej w oczy” – konstatował²¹. Nie mniejszy szacunek przejawiał wobec osiągnięć filologa w dziedzinie arianizmu, do których odwoływali się także Earl Morse Wilbur i George Henry Turnbull, ukazujący tę doktrynę w międzynarodowym kontekście²².

W latach 1946–1949, w przeciwieństwie do większości literatury emigracyjnej, w literaturze krajowej dostrzegał liczne mankamenty. W pierwszym tomie czytelnikowskich *Nowel, fragmentów, opowiadań (wybór)* Stefana Żeromskiego zaintrygował go wstęp Kazimierza Wyki, w którym zniknęła jego dotychczasowa maniera „pełna czci i uwielbienia określeń, jakie same cisnęły mu się pod pióro krytyki lat temu dwadzieścia”. Nader ostro zareagował na monografię o Mickiewiczu Henryka Szypere, którego wprawdzie znał osobiście z przedwojnia, lecz w jego mniemaniu po 1945 r. „kroczyły [za nim] dwa cerbery, dwa duchy opiekuńcze: Marx [sic!] i Stalin”²³. Jedną z niewielu krajowych książek o polityce, która go zafrapowała, były *Dzieje głupoty w Polsce* Aleksandra Bocheńskiego, mające uprawdopodobnić tezę, że rodzimi historycy, w aspekcie relacji polsko-rosyjskich w XVIII–XIX w., byli „stronniczy, zaciętrzewieni, dawali się ponosić namiętnościom, nie umieli w ogóle myśleć kategoriami politycznymi i wysługiwali się od myślenia frazesem patriotycznym, tromtadracją”. Wykoncypowana przez eseistę wizja zdawała się mało racjonalna, ponieważ zakładała, że po wojnie można było implementować te same instrumenty, rozwiązania, techniki, jak przed dwustu laty²⁴. Z kolei w stosunku do broszury Karola Wiktora Zawodzińskiego – *Rzut oka na literaturę polską 1945 roku* – recenzent przyznawał, że „z [jego] wieloma sądami” trudno „było się zgodzić”,

²⁰ Jego biogram opublikował tuż po jego śmierci w: „The Slavonic and East European Review”; zob. tenże, *Aleksander Brückner 1856–1938*, „The Slavonic and East European Review” 1946, No. 64, s. 122–133.

²¹ Tenże, *Pośmiertny tom Brücknera*, „Wiadomości” 1947, nr 34 (73), s. 1.

²² Tenże, *Na europejskich szlakach reformacji polskiej*, „Wiadomości” 1948, nr 17 (108), s. 2.

²³ Tenże, *Odczynianie uroków Żeromskiego*, „Wiadomości” 1947, nr 36/37 (75/76), s. 2; tenże, *Mickiewicz między Marxem [sic!] a Stalinem*, „Wiadomości” 1949, nr 10 (153), s. 3.

²⁴ Tenże, *Jak być mądrym wobec Rosji*, „Wiadomości” 1947, nr 31 (70), s. 1.

niemniej, uwzględniając stosunek do socrealizmu czy literatury w dobie II Rzeczypospolitej, „miał on odwagę pójścia przeciw prądowi” narzucanemu przez komunistów²⁵. Drugą analizowaną pozycją toruńskiego sławisty był wydany w 1947 r. *Kraszewski na nowo odczytany. Wybór zapomnianych powieści*²⁶. Rok później znów przywołał jego nazwisko, tym razem całkowicie pejoratywnie, w efekcie określenia przezeń Cypriana Kamila Norwida mianem: „płytkiego salonowego pisarza”, czemu przeczyła nie tylko dokonana przez innego historyka literatury – Wacława Borowego – edycja trzech tomów dzieł „czwartego wieszczu narodowego”²⁷ w formie fototypicznej²⁸, lecz również wiedza i badania samego Weintrauba²⁹. Po opublikowaniu nakładem Czytelnika *Wspomnień* Ludwika Krzywickiego, „należącego do pierwszego pokolenia polskich marxistów [sic!] i będącego w tym pokoleniu postacią czołową”, przypominał biografię socjologa, cytował anegdoty z jego życia, a zwłaszcza ustosunkowywał się do treści pamiętników, nie znajdując tam wielu zalet (wyjątkiem był rozdział o Janie Kasprowiczu – „najciekawszy i najlepszy pisarsko”)³⁰.

Odmienne, tzn. ze sporą dozą tolerancji, recypował pracę Artura Śliwińskiego o Janie Zamoyskim, głównie dlatego, że autor podjął się zadania przygotowania książki popularnonaukowej, mającej trafić do przeciętnego odbiorcy. Jeszcze bardziej aprobatywnie odbierał pracę *Fryderyk Wielki a Polska* (Instytut Zachodni) Władysława Konopczyńskiego, rzecz pisaną w trakcie okupacji, więc niemal apriorycznie będącą „rozprawą historyka z terrorem niemieckim, wzięciem w dziedzinie dziejopisarstwa odwetu” na

²⁵ Tenże, *Literatura polska w roku 1945*, „Wiadomości” 1947, nr 42 (81), s. 3.

²⁶ Tenże, *Kraszewski odkryty*, „Wiadomości” 1947, nr 44 (83), s. 1.

²⁷ Tenże, *Trzy tomy Norwida*, „Wiadomości” 1948, nr 18 (109), s. 3.

²⁸ Warto dodać, że Weintraub parał się edytorstwem, zarówno w teorii, jak i praktyce; zob.: J. S. Gruchała, *Wiktor Weintraub jako edytor*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 2008, t. 58, s. 153–168; W. Weintraub, *Dwie redakcje „Szachów” Jana Kochanowskiego*, „Pamiętnik Literacki” 1983, nr 4, s. 229–240; J. A. Morsztyn, *Wybór poezji*, oprac. i wstęp W. Weintraub, Wrocław 1988 i in.

²⁹ W. Weintraub, *Norwid wobec powstania styczniowego*, „Studia Norwidiana” 1994/1995, nr 12–13, s. 3–17; tenże, *Norwid i Ameryka*, „Studia Norwidiana” 1996, nr 14, s. 5–19; tenże, *Norwid – Puszkina. „Spartakus” i strofa „Oniegina”*, [w:] tegoż, *Od Reja do Boya*, Warszawa 1977, s. 356–371 i in.

³⁰ Tenże, *Pamiętniki Krzywickiego*, „Wiadomości” 1948, nr 3 (94), s. 1.

tym narodzie. Niemniej profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego nie uczynił z niej „pamfletu” i nie zatracił obiektywizmu, albowiem był „człowiekiem o wysokim pojęciu godności historyka”, przestrzegającym zasad moralnych w nauce, co było bardzo „budujące i oczyszczające” w ówczesnych realiach Polski Ludowej³¹. Z kolei wrocławski polonista prof. Tadeusz Mikulski przygotował ciekawą, kompleksową, sugestywną wykładnię poezji Franciszka Dionizego Książnina, aczkolwiek najlepszą ówczesną pracą był dla krytyka Stanisław Leszczyński Józefa Feldmana: piękny język, świetnie dobrany układ książki, nienużąca narracja czy „arcyszczęśliwe zachowanie proporcji między względami na naukowość przedstawienia a czytelnością pracy” itd.³²

Nasilająca się po wojnie sowietyzacja ojczyzny, dokonywana choćby poprzez instrumentalizację, monopolizację mediów, powodowała, że wychodźcy zaczęli przeciwstawiać się komunistycznej indoktrynacji czy propagandzie, jakiej byli poddani rodacy w Kraju. Na łamach „Wiadomości” odpowiadał za to m.in. Weintraub, prowadząc pod pseudonimem Theates rubrykę *Czasopisma krajowe/Wśród czasopism* i monitorując w niej na bieżąco rynek prasowy nad Odrą i Wisłą. Ze względu na pokaźny materiał analityczny wypełniający tę część tytułu, pojawiającą się w każdym numerze, wymaga ona osobnej analizy.

Z perspektywy znawcy Rosji/Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich publicysta dysponował pełnym wachlarzem środków (wiedza, znajomość języków obcych, kontakty osobiste etc.), aby przybliżyć czytelnikom stosunek zachodnich autorów do tego państwa. Jednym z autorytetów na niwie sowietologii był dla niego prof. Jewgienij Tarle, m.in. ekspert w materii wojny krymskiej czy rosyjskiej marynarki wojennej, którego poglądy upowszechniał w tygodniku³³, a w 1948 r. opublikował jego monografię³⁴. Wyraźnie rekomendował reportażystę Bernarda Newmana, znającego z autopsji sytuację w Polsce, który w pracy *Russia's Neighbour, The New Po-*

³¹ Tenże, *Pod wezwaniem Tacyta*, „Wiadomości” 1948, nr 8 (99), s. 2.

³² Tenże, *Książka o Janie Zamoyskim*, „Wiadomości” 1948, nr 28 (119), s. 3; tenże, „Ozdob twarzą, wąsy pokrętnie!” ..., „Wiadomości” 1948, nr 36 (127), s. 3; tenże, *Monografia Stanisława Leszczyńskiego*, „Wiadomości” 1948, nr 37 (128), s. 3.

³³ Tenże, *Rosjanie na Morzu Śródziemnym*, „Wiadomości” 1948, nr 31 (122), s. 1.

³⁴ Tenże, *Blaski i nędze dziejów życia prof. Tarlego*, Newtown 1948.

land wiernie odtwarzał uwarunkowania na jej terytorium w latach 40. Dzięki temu, że ukazała się ona nakładem Gollancza, a więc „najpoważniejszego w Anglii [wydawnictwa] lewicowej literatury politycznej”, mogła trafiać do ludzi, którzy – gdyby ukazała się w innym miejscu, „gotowi byłiby [ją] odrzucić, jako «faszystowską»”³⁵. Poza tym Weintraub odkrywał meandry korespondencji między Karolem Marksem a Włodzimierzem Iljiczem Leninem oraz innymi sowieckimi politykami, w której – co ciekawe – odnalazł również polonica³⁶. Można przyjąć, że raczej z redakcyjnego obowiązku odnotował pojawienie się autobiografii George’a Macaulaya Trevellyana³⁷. Pozostała anglosaska oferta piśmiennicza *de facto* nie spełniała jego oczekiwań. Odnośnie do jednej z pierwszych (tu: politycznych) biografii Józefa Stalina, autorstwa Izaaka Deutschera, polsko-brytyjskiego Żyda-marksisty, podnosił, że nie potrafił on właściwie zinterpretować sylwetki dyktatora, mimo że znał fakty, a nawet detale z jego życiorysu³⁸. Bezkompromisowe stanowisko współpracownik tygodnika zajął w stosunku do *Poland and Russia 1919–1945* (Jamesa T. Shotwella, Maxa M. Lasersona), czyli „niewielkiego studium”, bardzo subiektywnego, „stronniczego” (pomimo dobrego aparatu badawczego), które dyskredytowało meritum: brak jakichkolwiek wiadomości o zesłaniach, przyjęcie supozycji, że rezultat plebiscytu z października 1939 r. na okupowanych przez ZSRR wschodnich rubieżach Polski był implikacją „złego traktowania przez władze polskie Ukraińców i Białorusinów” etc.³⁹ Prawdopodobnie jego uśmiech wywołała lektura przemysleń George’a Reavey’a o literaturze radzieckiej, z których wynikało, że „na froncie kulturalnym Związek Sowiecki już nie był w wojnie z Zachodem”⁴⁰.

W przekroju ogółu jego artykułów zaledwie kilka dotyczyło spraw międzynarodowych. Korzystne wrażenie wywarła na nim praca Denisa Williama Brogana, w jego opinii najlepszego w Anglii znawcy problematyki francuskiej, wytrawnie „władającego piórem”, który w 1946 r. wydał *French Personalities and Problems*, umieszczając tam wątek polski (tu: Jose-

³⁵ Tenże, *Newman o Polsce*, „Wiadomości” 1947, nr 22 (61), s. 2.

³⁶ Tenże, *Marx [sic!] i rosyjscy marxiści [sic!]*, „Wiadomości” 1949, nr 25 (168), s. 2.

³⁷ Tenże, *G. M. Trevelyan*, „Wiadomości” 1949, nr 30 (172), s. 2.

³⁸ Tenże, *Książka o Stalinie*, „Wiadomości” 1949, nr 44 (186), s. 3.

³⁹ Tenże, *Stronnicza książka*, „Wiadomości” 1947, nr 23 (62), s. 2.

⁴⁰ Tenże, *Literatura między młotem a sierpem*, „Wiadomości” 1947, nr 49 (88), s. 2.

pha Conrada)⁴¹. Natomiast dzięki Ambroise'owi Jobertowi, specjalizującemu się m.in. w historii I Rzeczypospolitej, zachodni czytelnicy zyskali sposobność zaznajomienia się z dziejami Komisji Edukacji Narodowej⁴². W krótkim materiale sygnalizował ukazanie się *Folwarku zwierzęcego* George'a Orwella, podnosząc przy okazji talent Teresy Jeleńskiej, której tłumaczenie na język polski „było gładkie, płynne, utrzymane w swobodnej, potocznej polszczyźnie”⁴³. Do twórczości pisarza odwołał się powtórnie, oceniając już w dłuższym tekście, drugi bestseller, czyli dystopię *Rok 1984*⁴⁴.

Drugą domeną publicystyczną Weintrauba były recenzje teatralne (i filmowe). W pierwszej z nich (1947 r.) afirmatywnie postrzegał sztukę pt. *Tess* Thomasa Hardy'ego, wyreżyserowaną przez Ronalda Gowa i wystawioną w teatrze Piccadilly, która „dobrze wytrzymała próbę sceny” i była „pięknym przedstawieniem, udanym również jeśli idzie o inscenizację”. Ubolewał tylko nad tym, że zawiodła publiczność, która nie wypełniła nawet połowy miejsc na widowni⁴⁵. Ze sporą aprobatą podchodził do występującej na deskach Mercury'ego w Notting Hill trupy Pilgrims Players, mającej w dossier dramat poetycki i autorski oraz grającej zarówno tragedie, jak i komedie (te części). Rozpatrując teatralia Weintrauba pod kątem ilościowym, można zauważyć, że najwięcej z nich dotyczyło repertuaru Old Vic, w tym szekspirowskiego *Poskromienia złoŹnicy* (tu: *Ugłaskania sekutnicy*), pokazywanego w Londynie tysiące razy, ale unikatową adaptację zademonstrował dopiero John Burrell: nasycając ją „nerwem scenicznym”, opartym na „doskonałym tempie, żywym i przede wszystkim wesołym”⁴⁶. Tydzień później relacjonował *Rewizora* (Nikołaja Gogola), odbierając go mniej entuzjastycznie, ponieważ ten sam reżyser, inaczej niż w przypadku klasyki angielskiej, nie potrafił sprostać wymogom kanonów rosyjskich. Nie było wątpliwości, że aktorzy wywiązali się ze swoich zadań sumiennie, lecz nie byli w stanie „uratować spektaklu”: źle dobrana scenografia, „stępione ostrze satyry”,

⁴¹ Tenże, *O Francji i Francuzach*, „Wiadomości” 1946, nr 33, s. 2.

⁴² Tenże, *Komisja Edukacyjna*, „Wiadomości” 1946, nr 6, s. 2.

⁴³ Tenże, *Świnie w polityce*, „Wiadomości” 1947, nr 2 (41), s. 2.

⁴⁴ Tenże, 1984, „Wiadomości” 1949, nr 35/36 (178/179), s. 2.

⁴⁵ Tenże, *Arcydział Hardy'ego na scenie*, „Wiadomości” 1947, nr 26 (65), s. 2.

⁴⁶ Tenże, „*Happy as Larry*”, „Wiadomości” 1948, nr 7 (98), s. 3; tenże, „*Ugłaskanie sekutnicy*” w *Old Vic*, „Wiadomości” 1948, nr 10 (101), s. 3.

a scena finałowa stała się „szczytem nieporozumienia” etc., zatem mimo że „sala raz po raz trzęsła się ze śmiechu, to poprzez ten śmiech można było słyszeć, jak jęczał duch Gogola” – kończył ze smutkiem⁴⁷. Ambiwalentnie traktował autoteliczny czy będący „teatrem w teatrze” spektakl o Dipisach pt. *Cockpit*. Główne zarzuty ogniskowały się wokół „ubogiej akcji”, chociaż w kategorii quasi-reportażu trafnie zarysowano postawy obecne w tym środowisku. Ostatecznie, m.in. dzięki sprawnemu wykonawstwu, można było wszakże skonstatować, że „robił duże wrażenie”. Krytyk bezpardonowo stanął w obronie wzbudzającego w Londynie sprzeczne emocje *Koriolana*, przed wojną wygwizdanego w Paryżu za rzekomą „propagandę faszystowską”, co według niego było „nieporozumieniem”. W 1948 r. nadal wywoływał kontrowersje, gdyż np. w „*The New Statesman*” oskarżono reżysera Elliotta Martina Browna za sceny z „tłumami zbyt odrażającymi i wulgarnymi”, przy czym – jak ironicznie refutował recenzent – tego typu uwagi należało „kierować [...] pod adresem Szekspira”⁴⁸.

Śledząc wychodzącą aktywność spod znaku Melpomeny, Weintraub wskazywał na spektakularny, parateatralny wymiar przedstawień Toli Korian. Jedno z nich odbyło się w Ognisku Polskim. Przy okazji jego opisu akcentował, że w przypadku jej koncertów „słownik krytyczny był niezgrabny, skąpy, nieprecyzyjny”, albowiem termin ten był kojarzony ze śpiewaniem piosenek, natomiast u „emigracyjnej Terpsychory” ukryte było wiele więcej, stąd wypadałoby mówić o „teatrze Toli Korian”, która „odgrywała” utwory całą sobą. Za udaną uznał inscenizację *Pana Jowialskiego* w opracowaniu Mariana Hemara, szczególnie dlatego, że była to automatycznie premiera nowego teatru w Orle Białym („Scena Polska”) pod jego kierownictwem: „nie mająca w sobie nic z przypadkowości, dorywczości, improwizacji”, mimo że widownia z powodu małej kubatury budynku nie mogła być zbyt liczna⁴⁹.

⁴⁷ Tenże, „*Rewizor*” w *Old Vic*, „*Wiadomości*” 1948, nr 11 (102), s. 2.

⁴⁸ Tenże, *Sztuka o D. P.*, „*Wiadomości*” 1948, nr 16 (107), s. 3; tenże, „*Korolian*” w *Old Vic*, „*Wiadomości*” 1948, nr 19 (110), s. 3.

⁴⁹ Tenże, *Teatr Toli Korian*, „*Wiadomości*” 1948, nr 42 (133), s. 3; tenże, „*Pan Jowialski*”, „*Wiadomości*” 1948, nr 49 (140), s. 3.

Publicysta pozostawał otwarty na rozwijającą się po 1945 r. kinematografię. Krytykę filmową w piśmie rozpoczął od *Iwana Groźnego* Sergiusza Eisensteina, w którym Nikołaj Czerkasow (główna rola) zagrał profesjonalnie, ale chyba lepszą kreację stworzyła Serafina Birman (Eufrozyna Staricka), a przy tym bardzo dobrze „nastrój nierealności i hieratyczności podkreślała muzyka [Sergiusza – A. T.] Prokofiewa”. Drugim rosyjskim obrazem wyświetlanym nad Tamizą było *Ślubowanie* (kino Tatler), poprzedzone wielką akcją propagandową, lansującą „syntetyczny skrót rządów Stalina”, który w praktyce jawił się jako „szmira [...] przesiąknięta ksenofobią”, czego potwierdzeniem była wypełniona najwyżej w jednej czwartej sala⁵⁰. Na wstępie oceny *Hamleta* (reż. Laurence Olivier) przyznawał, że „przeróbki filmowe arcydzieł powieściowych zazwyczaj zawodziły” i tak właśnie było z próbą przeniesienia na duży ekran dramatu Szekspira, który niestety „w ostatecznym bilansie artystycznym [był] fiaskiem, lecz nie grzebał [on] naszej wiary w możliwości sfilmowanego Szekspira”⁵¹.

Poza tym Weintraub przychylnie wypowiadał się o reportażach sześciu ludzi, którzy przeżyli atak atomowy na Hiroszimę, zaprezentowanych najpierw w prasie („The New Yorker”), później w wersji książkowej, a finalnie emitowanych w radiu amerykańskim oraz BBC 3. W dużym sprawozdaniu (ozdobionym fotografiami) opisywał efektowną, monumentalną wystawę w Burlington House, gdzie zgromadzono ponad 400 artefaktów⁵². Czasem zamieszczał w periodyku materiały *stricte* historyczne, np. o rodzimym baroku⁵³ czy recepcji przez Ignacego Chrzanowskiego, u którego *notabene* w 1930 r. się doktoryzował⁵⁴, myśli Joachima Lelewela⁵⁵. Dwukrotnie kierował do redakcji korespondencję (sprostowanie błędów oraz anons prelekcji prof. Wacława Lednickiego), a także ujawniał arkana odkrycia przez Leopolda Wellisza w bibliotece Harvard College dziesięciu nieznanych

⁵⁰ Tenże, *Sowiecki film reprezentacyjny*, „Wiadomości” 1947, nr 12 (51), s. 2.

⁵¹ Tenże, *Hamlet zbłąkany w mgle*, „Wiadomości” 1947, nr 25 (64), s. 3.

⁵² Tenże, *Saga o carze Iwanie*, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68), s. 2; tenże, „*The Shape of Things to Come*”, „Wiadomości” 1947, nr 1 (40), s. 2; tenże, *Panopticum malarskie*, „Wiadomości” 1949, nr 12/13 (155/156), s. 3; tenże, *Rossica*, „Wiadomości” 1949, nr 48 (191), s. 3.

⁵³ Tenże, *Barok sarmacki i jego bisurmańskie koneksje*, „Wiadomości” 1946, nr 14/15, s. 2.

⁵⁴ Z. Stefanowska, *Wiktor Weintraub...*, s. 310.

⁵⁵ W. Weintraub, *Chrzanowski a Lelewel*, „Wiadomości” 1946, nr 21, s. 1.

listów Adama Mickiewicza do Margaret Fuller⁵⁶ (kilka lat później wydał monografię na temat jego poezji; w 1982 r. druga)⁵⁷.

TYMON TERLECKI

Biografia Benvenuto była nie mniej bogata niż Weintrauba. Przemysławin, urodzony w 1905 r., w wieku 27 lat na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie uzyskał doktorat (promotor: prof. Juliusz Kleiner) i równolegle z pracą naukowo-dydaktyczną (Państwowy Instytut Sztuki Teatralnej w Warszawie; po wojnie – Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Uniwersytet w Chicago) oddał się publicystyce („Słowo Polskie”, „Pion”, „Kultura”, „Trybuna” etc.) oraz redagowaniu pism („Teatr”, „Scena Polska”, „Polska Walcząca”). Był także pisarzem, tłumaczem, prezesem Związku Pisarzy na Obczyźnie, sygnatariuszem Listu 59, działaczem społeczno-politycznym (PRW „NiD”, Rada Polityczna etc.), przy czym to tylko wybrane płaszczyzny jego pracy, twórczości, przedsięwzięć⁵⁸.

⁵⁶ Tenże, *Mickiewicz i Margaret Fuller*, „Wiadomości” 1947, nr 51/52 (90/91), s. 4; tenże, *Dwie pomyłki* (w rubryce *Korespondencja*), tamże, s. 5; tenże, *Odczyty Wacława Lednickiego*, „Wiadomości” 1948, nr 51/52 (142/143), s. 7.

⁵⁷ Tenże, *The Poetry of Adam Mickiewicz*, ’s-Gravenhage 1954; tenże, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.

⁵⁸ R. Taborski, *Tymon Terlecki (1905–2000)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 2000, nr 35, s. 179–182; *Literatura polska na obczyźnie*, t. 5, red. J. Bujnowski, Londyn 1998, s. 316–317; *Polonia. Słownik biograficzny*, red. A. i Z. Judyccy, Warszawa 2000, s. 320; A. Friszke, *Słowniczek...*, s. 358–59; L. M. Bartecki, *Polscy pisarze współcześni 1939–1991*, Warszawa 1995, s. 427; *Słownik pisarzy polskich...*, red. J. Tomkowski, s. 229–230; *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury*, t. 8, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 2003, s. 304; *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii*, t. 5, red. K. Dopierała, Toruń 2005, s. 118–119; A. Trudzik, *Wkład Tymona Terleckiego w działalność Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” oraz funkcjonowanie jego organu prasowego „Trybuna”*, [w:] *Tymon Terlecki. Pamięć i sumienie emigracji*, red. J. Jarzębski, A. Juszczyk, Przemysł 2009, s. 195–221; *Tymon Terlecki: etos emigranta*, red. J. Kryszak, M. Mroczkowska, Toruń 2004; *Tymon Terlecki. Pamięć i sumienie...*, tamże; N. Taylor-Terlecka, *Wojna z cenzurą. Migawki z redakcji „Polski Walczącej”*, „Zeszyty Naukowe PUNO” 2014, nr 2, s. 39–60; J. Stempowski, T. Terlecki, *Listy 1941–1966*, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2015; T. Terlecki, J. Wittlin, *Listy 1944–1976*, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2014; A. Bobkowski, *Listy do Tymona Terleckiego 1956–*

Część tekstów przesyłanych do „Wiadomości” (*notabene* początkowo pozostawał sceptyczny wobec tygodnika)⁵⁹ Terlecki przeznaczył na eksplikację źródeł, znaczenia i zadań stojących przed emigracją⁶⁰. W pięciu pierwszych numerach drukował eseje, poszukując w nich zależności między własną generacją a wcześniejszymi falami wychodźców, dowodząc m.in., że od powstania listopadowego osiedlanie się na obczyźnie było skutkiem „wojny własnej, lokalnej, nie [...] powszechnej”, odwrotnie niż w jego czasach, kiedy Polacy zostali *nolens volens* włączeni w orbitę światowych działań zbrojnych. Dostrzegał on, że uchodźstwo wojenne i powojenne w relacji do I Wielkiej Emigracji charakteryzowały dwa „handikapy”, tzn. Polska „stała się jednym zaborem” oraz pozbawiono ją szansy „wygrywania rywalizacji [...] między współnikami zbrodni”. Wschodni agresor, nadając jej „pozorowaną, fasadową państwowość”, planował to wykorzystywać przeciw niej samej, przy czym miały temu służyć nie „ambasady sowieckie, a «polskie»”, czyli „dezterterzy, renegaci emigracji, koniunkturalni neofici” itd. Jego pokolenie różniło się od poprzednich także tym, że nie było tak elitarne, jak np. w 1831 r., aczkolwiek jego siła tkwiła w potencjale „stania się zespołem dającym pełny przekrój społeczny narodu”, bądź inaczej – posiadało predyspozycje do rekonstrukcji poza granicami zniewolonego Kraju „demokratycznej [...] miniaturowości narodu, jego warstw, dążeń rozwojowych”, ergo „wolnej społeczności polskiej”⁶¹.

W kolejnym wydaniu pogłębiał refleksję, kładąc nacisk na to, że uchodźstwo powojenne musiało stać się „emigracją walki”, i jednocześnie nawiązywał do priorytetowego dlań obszaru egzystencji człowieka i funkcjonowania społeczeństw, tzn. „prawa moralnego”, definiowanego

1961, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2006; V. Wejs-Milewska, *Tymona Terleckiego słowo w dialogu*, [w:] *Radio Wolna Europa na emigracyjnych szlakach pisarzy*, Kraków 2007, s. 377–441; T. Markiewka, „Ale mój świat to zakłęte koło...”. *Listy Teodora Parnickiego do Tymona Terleckiego z lat 1942–1943*, „Pamiętnik Literacki” 2000, nr 1, s. 189–204; w 2001 r. „Archiwum Emigracji” oficjalnie poświęciło pamięci Terleckiego zeszyt 4, choć w praktyce była to jego część, „Archiwum Emigracji” 2001, z. 4, s. 109–172 i in.

⁵⁹ N. Taylor-Terlecka, *Od kryzysu...*, s. 119.

⁶⁰ T. Terlecki, *Emigracja naszego czasu*, Lublin 2003; N. Taylor, *Emigrant naszego czasu: rzecz o Tymonie Terleckim*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 2004, nr 39, s. 33–43.

⁶¹ T. Terlecki, *Emigracja polska: wczoraj i dziś*, „Wiadomości” 1946, nr 1, s. 1.

w kategorii drogowskazu dla pozostających na wygnaniu oraz oręża wymierzonego wobec wszelkiej przemocy (fizycznej, militarnej etc.), niesprawiedliwości itp. Sięgając do spuścizny historycznej (m.in. Lelewel, Mickiewicz, Adam Czartoryski, ks. Walerian Kalinka), był świadom, że w 1946 r. „środki do przeprowadzenia naznaczonych zadań [...] nie były jeszcze w pełni uchwytne i widoczne” ani nie skonstruowano schematu „organizacyjnego nowego wychodźstwa”, niemniej każda emigracja „póty żyła, póki walczyła. I my by żyć, musimy walczyć!”. Lojalnie, ale dosadnie i *explicite* przestrzegał, że zgoda na „«zawód» emigrancki” oznaczała podjęcie się „przedsięwzięcia heroicznego [...], decyzję twórczego ryzyka”⁶². W trzecim materiale niejako podsumowywał analogie z przeszłością i kreślenie celów na przyszłość, przyjmując mickiewiczowską ideę uchodźstwa jako imperatyw dla II Wielkiej Emigracji⁶³. W tym samym temacie z atencją i optymizmem wyrażał się o tomie Kazimierza Wierzyńskiego *Krzyże i miecze*, który porównywał z *Księgami narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*, widząc w nich: „pierwsze wielkie dzieło emigracji politycznej. I przez nią dzieło narodu, który się nie poddał i nie podda nigdy”⁶⁴.

Korzystając z łamów tygodnika, Terlecki forsował koncepcję zrzeszania się na wygnaniu w formacjach politycznych, lecz niekoniecznie partiach, podając *casus* „dość szeroko rozpowszechnionego i istotnie prężnego [...], «NiD»”, który był organizacją „pokoleniową, odruchem reakcji przeciw hermeneutycznemu zamknięciu dziedziny społecznej, przeciw temu zaparceniu się nóg (bo nie głowy), aby koło życia nie obracało się w przyrodzonym rytmie i przyrodzonym kierunku”⁶⁵. Przekonywał również czytelników do jednego z pryncypiów Ruchu, tj. podziału zadań na Kraj i emigrację, według którego Polacy za granicą byli zobligowani do „dźwigania w tej chwili całego ciężaru klęski. Leżał na nich ucisk obcości. Kierowała się przeciw nim zajądła nienawiść wrogów”, aczkolwiek nie mogli zaniechać wysiłków na rzecz odzyskania przez Kraj wolności i suwerenności, choć „nikt nie utajał, że emigracja polityczna była hazardem”, którego nie można było „unik-

⁶² Tenże, *Emigracja walki*, „Wiadomości” 1946, nr 2, s. 2.

⁶³ Tenże, *Mickiewicz i my*, „Wiadomości” 1946, nr 3, s. 1–2.

⁶⁴ Tenże, *Wielka książka emigracji*, „Wiadomości” 1946, nr 30, s. 1.

⁶⁵ Tenże, *Tragiczne pokolenie*, „Wiadomości” 1946, nr 17, s. 1.

nać”, gdyż u jego podstaw „leżała szczególna godność – protestu przeciw złu i nadziei, woli spełnienia się dobra”⁶⁶. Nie podważając faktu, że „wychodźstwo było stanem przeciwnym naturze, było czymś podobnym do istnienia w obcym klimacie, do wrastania w glebę nieprzyjazną i jałową”, postulował pielęgnację moralnego charakteru emigracji. Jego respektowanie uważał za remedium na to, że choć *ex hypotesi* „organizm wychodźczy” był podatny na choroby, w tym śmiertelne, i łatwo go było zranić, to „emigracja kaleka, emigracja moralnych inwalidów, byłaby czymś gorszym niż jej całkowite nieistnienie”, a do tego nie można było dopuścić⁶⁷.

Publicyście nieobce były zagadnienia kondycji cywilizacji zachodniej i jej kultury – z jednej strony z racji tego, że emigracja była w nią „wtopiona”, a z drugiej – aby skonstrastować ją z ideologią marksistowską, stalinowską, oktrojowaną w Kraju przez Sowietów. Benvenuto powtarzał, że kultura śródziemnomorska dawała jednostce wolność i kultywowała imponderabilia, lecz natenczas wkraczała w fazę kryzysu, zwłaszcza moralnego, jednak to wyłącznie ona była „godna człowieka”, a więc należało zintensyfikować wysiłki na rzecz jej odnowy⁶⁸ oraz podtrzymania jej ideałów, osadzonych na dualizmie „humanizmu starożytnego z chrześcijaństwem”⁶⁹. Nie bez znaczenia było polskie w niej uczestnictwo oraz wkład w jej rozwój, przy jednoczesnym zachowaniu odrębności narodów i wspólnoty. Niestety, był to „temat śliski, trudny, grozący niebezpieczeństwami”, ponieważ już „pierwsze ogniwo tego sprzęgu pojęciowego, tzn. «europejskość», cierpiało na brak ścisłości” (geograficznej, historycznej, treściowej etc.). Dopiero po ustaleniu jego ram i zakresu możliwe było potwierdzenie/zanegowanie, że „europejskość kultury polskiej i jej odrębność nie były sprzeczne”. Metody temu służące to weryfikacja faktów historycznych oraz „roztrząsanie podstawowych założeń kultury naszego świata”. Posiłkując się m.in. twórczością Christophera Dawsona – „pisarza katolickiego o wyjątkowej wiedzy i rozległości widnokręgów, o budującej bezstronności sądów”, Ewangelią czy encykliką Piusa XII, Tymon Londyńczyk konkludował, że „dla Polski

⁶⁶ Tenże, *Sprawy emigracji*, „Wiadomości” 1947, nr 18 (57), s. 1.

⁶⁷ Tenże, *O standard moralny emigracji*, „Wiadomości” 1947, nr 25 (64), s. 1.

⁶⁸ Tenże, *Kryzys kultury zachodniej*, „Wiadomości” 1946, nr 7, s. 1.

⁶⁹ Tenże, *Szukanie równowagi. Szkice literackie i publicystyczne*, Warszawa 2019.

europiejskość stanowiła nie tylko szansę odrębnego wyrazu kulturalnego, ale jedyną jego możliwość, jedyną możliwość świadomego przetrwania”⁷⁰. Dodawał przy tym, że polski wzorzec kulturowy rodził się „w ogniu świadomej krytyki pomyłek, zbłądzeń, sprzeniewierzeń doktrynie chrześcijańskiej” (Paweł Włodkowic), kontynuowanych w wieku następnym (Andrzej Frycz Modrzewski, Łukasz Górnicki) i kolejnych latach (Stanisław Konarski, Hugo Kołłątaj, Stanisław Staszic)⁷¹. Natomiast czerpiąc m.in. z dorobku wieszczów czy poglądów Augusta Cieszkowskiego, reasumował: „Europejskość i odrębność występują razem i razem mogą zniknąć. Tworzą w nas swoisty spłot, jak układ krwionośny i układ limfatyczny [...]. Jest to uścisk, jest to sprzęg na śmierć i życie”⁷². Niejako na marginesie wymieniał Mickiewicza, Tadeusza Kościuszkę, Abrahama Lincolna czy Johna Miltona jako wybitne jednostki zaświadczone, że nie istniały żadne kontradycje, aby „literatura stała się działaniem politycznym”⁷³ [a] polityka wieńczyła się słowem natchnionym, krystalicznie czystym i porywająco wielkim”⁷⁴. Odpowiadał tym samym na tendencje „nawoływania do twórczości «czystej» i piorunowania na publicystykę”, broniąc modelu pisarza „integralnego, zamieszanego w wir istnienia, biorącego w nim czynny udział”, odpowiedzialnego, patriotycznego, nieutożsamiającego się z konkretną kulturą, „syna swego czasu”⁷⁵.

Dla Terleckiego ważne było, aby w czasopiśmie choćby zaanonsować żywotność i wagę w XX w. krytyki personalistycznej i egzystencjalizmu

⁷⁰ Tenże, *Europejskość i odrębność kultury polskiej*. Polska w Europie, „Wiadomości” 1948, nr 19 (110), s. 1.

⁷¹ Tenże, *Europejskość i odrębność kultury polskiej*. Droga potwierdzenia i przeciwstawienia, „Wiadomości” 1948, nr 21 (112), s. 2.

⁷² Tenże, *Europejskość i odrębność kultury polskiej*. Żywotny sprzęg, „Wiadomości” 1948, nr 23 (114), s. 2.

⁷³ A. Karcz, „Szczególna manifestacja osobowości ludzkiej”. Tymona Terleckiego rozumienie literatury, „Pamiętnik Literacki” 2012, nr 3, s. 53–84.

⁷⁴ T. Terlecki, *Literatura a polityka*, „Wiadomości” 1947, nr 22 (61), s. 1.

⁷⁵ Tenże, *Wspomnienie o Leśmianie*, „Wiadomości” 1948, nr 8 (99), s. 2; tenże, *Samuel Tyszkiewicz*, „Wiadomości” 1949, nr 51/52 (194/195), s. 3; tenże, *Paryż odnaleziony*, „Wiadomości” 1948, nr 28 (119), s. 1; tenże, *Papierowa magia*, „Wiadomości” 1949, nr 48 (191), s. 1; tenże, *Kultura drugiej niepodległości*, „Wiadomości” 1948, nr 51/52 (142/143), s. 4.

chrześcijańskiego⁷⁶, dlatego recenzował powieść *La pharisienne* François Mauriac, noblisty i wybitnego pisarza katolickiego⁷⁷. Przygotował też przekład fragmentów poematu Charles'a Péguy Z „Misterium świętych niewiniątek”, opatrzoney wnikliwymi adnotacjami oraz pointą, że był on utrzymany „w klimacie religijności, żarliwości chrześcijańskiej”, metaforycznie stanowiący „olbrzymią konstrukcję liryczną” tudzież „liryczną katedrę gotycką”⁷⁸. Druga translacja to wyjątek z *Notre jeunesse* pt. *O socjaliźmie* [sic!] *chrześcijańskim*, uzupełniony artykułem, barwnie streszczającym życiorys, inspiracje, duchowość i dorobek literata⁷⁹. Pozostałe tłumaczenia (spoza tej tematyki) to: *Egzekucja Bogrowa* i *Egzekucja Rubaszowa* Arthura Koestlera oraz Waltera Savage'a Landora dialog Tadeusza Kościuszki z Augustem Poniatowskim, zaczerpnięty z *Imaginary Conversation*, wzbogacony rozbudowanym leadem (biogram pisarza, uwagi odautorskie, źródła itp.)⁸⁰.

Terlecki już w 1946 r. stał się czołowym ekspertem na niwie krytyki teatralnej (w 2011 r. „Pamiętnik Teatralny” zadedykował mu cały numer⁸¹, a w 2016 r. nakładem Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk opublikowano pięć tomów jego teatraliów, w tym o londyńskim okresie obcowania ze sztuką sceniczną⁸²). Jako „ex-recenzent «in rehabilitation»” zaakceptował ofertę redaktora i bez zbędnej zwłoki podjął się wyzwania, podkreślając, że w opozycji do „skartelizowanych, skomercjalizowanych, prawie pozba-

⁷⁶ Tenże, *Krytyka personalistyczna. Egzystencjalizm chrześcijański*, Warszawa 1987.

⁷⁷ Tenże, *Ostatni Mauriac*, „Wiadomości” 1946, nr 5, s. 2.

⁷⁸ Ch. Péguy, Z „Misterium świętych niewiniątek”, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1947, nr 13 (52), s. 1; T. Terlecki, *Nota tłumacza*, tamże.

⁷⁹ Ch. Péguy, *O socjaliźmie* [sic!] *chrześcijańskim*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1949, nr 18 (161), s. 2; T. Terlecki, *Na śladach Péguy*, tamże.

⁸⁰ A. Koestler, *Egzekucja Bogrowa* (tłum. T. Terlecki), „Wiadomości” 1947, nr 44 (83), s. 1; tenże, *Egzekucja Rubaszowa*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1947, nr 51/52 (90/91), s. 2; W. S. Landor, *Kościuszko i Poniatowski*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1949, nr 16/17 (159/160), s. 1.

⁸¹ „Pamiętnik Teatralny” 2011, nr 3–4.

⁸² Tymon Terlecki. *Teatry londyńskie*, zebr. i oprac. E. Krasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016; Tymon Terlecki. *Wieczory teatralne*, zebr. i oprac. E. Krasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016; Tymon Terlecki. *Od Lwowa do Warszawy*, zebr. i oprac. E. Krasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016; Tymon Terlecki. *Korespondencja teatralna*, oprac. M. Kuraś, Warszawa 2016; T. Terlecki, J. Timoszewicz, *Listy*, oprac. M. Kuraś, Warszawa 2016; D. Poskuta-Włodek, *Terleckiana londyńskie*, „Pamiętnik Teatralny” 2020, nr 4, s. 203–214.

wionych ambicji, wyrazu” dużych, modnych, popularnych londyńskich teatrów stawiał on np. odważny program Mercury Theatre, w którym przypadł mu do gustu dramat poetycki Ronalda Duncana „pod wyzywającym tytułem *This Way to the Tomb*”, będący czymś „godnym widzenia, słyszenia, doznania”⁸³. Z jego spostrzeżeniami zgadzał się Weintraub, który sukcesywnie rekomendował kameralne teatry, w tym Ars Theatre⁸⁴.

Obaj szczególnie lubili Old Vic, dlatego w tygodniku poświęcili mu osobny cykl. Terlecki w aspekcie jego funkcjonowania oraz kondycji pisał lakonicznie: „szczęśliwy [to] teatr, który czterema widowiskami wypełniał sezon!”. Z nieskrywanym respektem ustosunkowywał się do „Króla Leara”, czyli „najtrudniejszej partytury dramatycznej świata, najbardziej wagnerowskiej, najbardziej patetycznej i pasjonalnej [sic!], najzuchwalszej, najrozrzutniej orkiestrowanego dramatu Szekspira”, za którego inscenizację w Old Vic odpowiadał Laurence Olivier, występując w podwójnej roli – „Oliviera-reżysera, [który] nie dorastał Olivierowi-aktorowi nawet do pięt!”. Jako aktor Olivier wcielił się też w bohatera *Ryszarda III*, którego grę należało określić następująco: *Long live King Laurence*. Równie przekonująco „wypadł on” w *Szkole obmowy*, którą jednocześnie reżyserował (do tego krytyk miał zastrzeżenia), lecz co najmniej tak samo profesjonalnie zaprezentowała się jego żona – Vivien Leigh, która chyba „była zbyt urodziwa i zbyt filigranowa do roli *Dairy Maid*”⁸⁵. Zgoła odmiennie interpretował sztukę Josepha Priestleya pt. *Cyrano de Bergerac* w roli głównej z drugim, obok Oliviera, kierownikiem teatru – Ralphem Richardsonem, która okazała się „zupełną klęską”⁸⁶. Publicysta recenzował także *The Alchemist* Bena Johnsona, tj. „figury nie mniej tajemniczej niż Szekspir – ale chyba bardziej malowniczej”, którego spektakl był „dla Polaka przynajmniej najciekawszy” z pokazywanych. Tym razem reżyserem był Burrell, który uwspółcześnił akcję o sto lat, ukazując „inteligentne wyczucie [...]

⁸³ T. Terlecki, *Teatr poetów*, „Wiadomości” 1946, nr 4, s. 2.

⁸⁴ ww., „Elektra” w *King’s Theatre*, „Wiadomości” 1946, nr 13, s. 2.

⁸⁵ T. Terlecki, „Old Vic” i „Król Lear”, „Wiadomości” 1947, nr 8 (47), s. 2; tenże, *Sir Laurence*, „Wiadomości” 1949, nr 26 (169), s. 3; tenże, „Szkola obmowy”, „Wiadomości” 1947, nr 27 (66), s. 3.

⁸⁶ Tenże, „Cyrano” i Priestley w „Old Vic”, „Wiadomości” 1947, nr 14/15 (53/54), s. 4.

w stawianiu postaci, w modelowaniu ich i obciążaniu konturem”, oraz za-
dbał o „bogactwo kostiumów i obyczajowy egotyzm”⁸⁷.

Inspirującym widowiskiem była rewia w Garrick Theatre pt. *Better Late*. Jej gwiazdą była Kanadyjka – Beatrice Lillie, która – według krytyka – do talentu czy umiejętności np. Francuzki Yvette Guilbert „nie dorastała”, chociaż dysponowała „poczuciem humoru, wdziękiem, prostotą, ujmującą naturalnością i przede wszystkim zmysłem ironii” (trafna wydawała mu się też paralela do Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej z czasów *Qui Pro Quo*)⁸⁸. Kolejny spektakl, tzn. „recital poetycki” Edith Sitwell w Lyric Theatre, był dość nietypowy, ale sala była „wypełniona po brzegi”. Jej „poemat czy suita poetycka *Facade*” nosiła znamiona „eksperymentalne i prowokacyjne”. Druga cecha z perspektywy czasu osłabła, lecz pozostała „bezinteresowność, eteryczność i przede wszystkim gra świetnej, czarującej, zaskakującej inteligencji poetyckiej”⁸⁹. Z kolei trupa Berto Pasuka (emigranta z Jamajki) prezentowała w balecie *De Prophet* – „połączenie elementów oryginalnych z formami wytworzonymi na Zachodzie”, pełne „entuzjazmu, pasji artystycznej”. Na marginesie oprawy muzycznej Terlecki uwypuklał, że dotychczasowe sądy w kwestii „odrębności muzyki czarnoskórych Amerykanów traciły aktualność”, albowiem wykazano „niepodzielne pokrewieństwa w tonalności, w budowie melodycznej między pierwotnymi pieśniami afrykańskimi i tradycyjnymi pieśniami Walii, Szkocji i Irlandii”, a teksty „wielu cudownych «spirituals»” pochodziły z popularnego „śpiewnika braci [Johna i Charlesa – A. T.] Wesleyów”⁹⁰.

Niebanalnie prezentowała się trupa Rama Gopala, której lidera recenzent oglądał przed wojną w Teatrze Wielkim, zapamiętując go, jako „podobnego do kwiatu, ptaka lub przepięknego zwierzęcia: wiewiórki lub łasicy”. Mimo upływu lat Hindus nadal emanował kunsztem choreograficznym, a przy tym posiadając już status gwiazdy, miał do dyspozycji zespół towarzyszący, reprezentujący wyborne umiejętności⁹¹. Publicysta polecał

⁸⁷ Tenże, „*O, rare Ben Jonson*”, „Wiadomości” 1947, nr 19 (58), s. 2.

⁸⁸ Tenże, Beatrice Lillie, „Wiadomości” 1947, nr 21 (60), s. 2.

⁸⁹ Tenże, Edith Sitwell, „Wiadomości” 1947, nr 32 (71), s. 2.

⁹⁰ Tenże, *Negro saltans*, „Wiadomości” 1947, nr 34 (73), s. 2.

⁹¹ Tenże, *Ram Gopal*, „Wiadomości” 1948, nr 18 (109), s. 3.

też twórczość Christophera Frya⁹² oraz obejrzenie *Antygony* w reż. Jeana Anouilha, z którą zapoznał się w 1943 r. w Paryżu i podtrzymywał opinię o niej jako „próbie unowocześnienia, opowiedzenia pradawnej historii w taki sposób, aby zmusić” widza do jej kontemplacji, z taką samą żarliwością, jak w czasach Sofoklesa (o reżyserze pisał po sześciu latach, przy okazji „Notting Hill School”)⁹³. Na podstawie *Washington Square* Henry’ego Jamesa w Heymarket pokazano dramat „w stylu realizmu opisowego” w adaptacji Johna Gielguda, który był po prostu dobry⁹⁴. Za mniej wartościowy uważał *Dark of the Moon* (Ambassadors Theatre), będący „jednym ze znaków mody na Amerykę teatralną, na Amerykę w ogóle”, która niestety przejawiała się w „wulgarnych widowiskach muzycznych”⁹⁵. W zasadzie jedynym *en bloc* skrytykowanym spektaklem była *Frieda* Ronalda Millara, wystawiana w Westminster Theatre, gdyż za jej fabułę, a szczególnie wizerunek „złego” Polaka, było mu zwyczajnie „wstyd”⁹⁶.

Terlecki bacznie obserwował położenie teatru uchodźczego. Komentował m.in. trzyaktowe *Spotkanie* (Wiktora Budzyńskiego) wykonywane przez teatr II Korpusu, tzn. „wydarzenie, dowodzące, że na emigracji mogła powstać samorodna twórczość dramatyczna. Że istniał teatr, byli aktorzy” oraz przyjaźni, życzliwi widzowie. Napawało to optymizmem, zwłaszcza że na obczyźnie było jeszcze „czterech scenopisarzy”, którzy byli w stanie się zaktywizować, aby jeszcze bardziej ożywić tę sferę sztuki, zwłaszcza dlatego, że każdy winien dołożyć starań w „utrzymaniu teatru i umożliwieniu mu służenia” rodakom⁹⁷. Zespół II Korpusu, po przekształceniu się w Polski Teatr Dramatyczny, wystawiał m.in. *Samych swoich* Jerzego Pietrkiewicza, w sumie niezbyt udane widowisko, dlatego recenzent nawoływał do „przerwania wyniosłego milczenia starej gwardii” (Z. Nowakow-

⁹² Tenże, *Christopher Fry*, „Wiadomości” 1948, nr 16 (107), s. 3.

⁹³ Tenże, *Nieśmiertelna Antygona*, „Wiadomości” 1949, nr 22 (165), s. 4; tenże, *Notting Hill na West Endzie*, „Wiadomości” 1949, nr 32, s. 3.

⁹⁴ Tenże, *Henry James na scenie*, „Wiadomości” 1949, nr 24 (167), s. 3.

⁹⁵ Tenże, *Księżyc wokół kulis*, „Wiadomości” 1949, nr 29 (172), s. 3; tenże, *Aleksander Wielki i Freud*, „Wiadomości” 1949, nr 37 (180), s. 3.

⁹⁶ Tenże, *Wstyd*, „Wiadomości” 1946, nr 10, s. 2.

⁹⁷ Tenże, *Komedia emigrancka*, „Wiadomości” 1948, nr 6 (97), s. 3.

skiego, Grubińskiego, Hemara)⁹⁸. Pointą jego krytyki teatralnej w latach 40. mogły być dwa retrospektywne artykuły: w pierwszym cofał się w czasie aż do dzieciństwa, ujawniając, że został „teatrologiem, nie z wyboru, ale z przypadku”⁹⁹, a w drugim oddawał hołd Juliuszowi Osterwie, cytując jego dewizę: „istota sztuki jest w przewyciężaniu łatwości, w nienasyceniu doskonałością. Istota sztuki, a zatem także – istota życia”¹⁰⁰.

Poza tym przysyłał do redakcji listy, np. polemiczny w stosunku do artykułu Zygmunta Nowakowskiego o literaturze angielskiej, twierdzącego, że przestała ona być „ludzka”, przeciw czemu oponował, uzasadniając, iż „głęboko zaprzątnięta człowiekiem, uczulona na punkcie jego godności, jego dobra, jego uprawnień”. Potwierdzał to pisarstwem Charlesa Dickensa, Gilberta Keitha Chestertona, Charlotte Brontë, George Eliot i in., a ze współczesnych powoływał się na Edwarda Morgana (E.M.) Forstera (*A Passage to India*) czy Aldousa Huxleya (*Time Must Have a Stop*). Książka tego ostatniego była „poruszającym świadectwem niepokoju religijnego, tak znamienne dla naszych czasów szukania potwierdzeń pozarozumowych życia i człowieka”. W dwóch innych prostował nieścisłości¹⁰¹.

W periodyku ukazał się też zapis jego referatu odczytanego na spotkaniu Związku Dziennikarzy Polskich o Powstaniu Warszawskim – tego „gestu wielkości” w walce o wolność i niepodległość mimo tragizmu, ogromu ofiar, zniszczeń etc.¹⁰². O tym samym wydarzeniu pisał przy okazji wieczoru w Chelsea Town Hall, zorganizowanego przez Koło byłych Żołnierzy AK, upamiętniającego zryw z 1944 r., „w sposób nie tylko pełen pietyzmu, ale także odskakujący od szablonu, więcej: uderzająco świeży i odkrywczy”, będący koncepcją „przebojową: pełną odwagi, ambicji, utrafiającą w cel i ukazującą nowe drogi”¹⁰³. Okazjonalne artykuły poświęcił Ignacemu Balińskiemu z okazji jego 85. urodzin, dla którego ZPPnO przygotował

⁹⁸ Tenże, „Sami swoi”, „Wiadomości” 1949, nr 23 (166), s. 3.

⁹⁹ Tenże, *Z nadmiaru i z braku*, „Wiadomości” 1949, nr 11 (154), s. 2.

¹⁰⁰ Tenże, *Wspomnienie o Juliuszu Osterwie*, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68), s. 1.

¹⁰¹ Tenże, *W sprawie literatury angielskiej*, „Wiadomości” 1947, nr 18 (57), s. 2; tenże, *Litera nocet...*, „Wiadomości” 1947, nr 50 (89), s. 3; tenże, *Sprostowanie. Do redaktora „Wiadomości”* (w rubryce *Korespondencja*), „Wiadomości” 1949, nr 19 (162), s. 4.

¹⁰² Tenże, *Chór aby odpowiadał*, „Wiadomości” 1946, nr 14/15, s. 4.

¹⁰³ Tenże, *„Oskarżam!”*, „Wiadomości” 1947, nr 35 (74), s. 2.

„wieczór zbiorowy”, 40-leciu pracy na scenie Ludwika Lawińskiego (klub Orła Białego)¹⁰⁴ oraz Karolowi Irzykowskiemu – odnosząc się do kwestii poczucia humoru, czy raczej jego nieumiejętnego stosowania, nadużywania, czego był wrogiem, może dlatego, że był „znany z ponurości”, choć z drugiej strony cenił np. Spectatora, czyli prekursora prasy satyrycznej. *Per analogiam* odnosił się do homoseksualistów, których tolerował, ale nie godził się na „zgłaszanie cokolwiek wygórowanych żądań, aby cały świat stał się homoseksualny”, ponieważ osoby o takiej orientacji akceptowały jedynie własne środowisko i jego postulaty, a zgoda na to prowadziłyby do sytuacji, gdy „perwersja stawiała się nietzscheańskim obłędem”. Formę *dedicatio* miał też tekst poświęcony Bolesławowi Leśmianowi, a dokładnie *Łąkom* i traktatowi o poezji, w którym Terlecki przyznawał, że jego wiersze i znajomość z nim „nigdy [...] nie zeszły się ze sobą”, lecz trzeba pamiętać o „dziwnych odkrywcach, namiętnych wyznawcach, pierwszych «leśmianistach»”, z których przy życiu pozostali Maria Andrzejewska i on. Pozostałe artykuły wspomnieniowe dotyczyły Samuela Tyszkiewicza oraz miast: Paryża – „najbardziej kobiecego”, w którym „splatała się samorodna krasa natury z pięknnością dzieła sztuki” (zadedykowany Irenie Paczkowskiej), i Lwowa (poświęcony Andrzejowi Pomianowi)¹⁰⁵. Za *varia* można uznać zbiór aforyzmów o morzu¹⁰⁶, artykuł zbudowany na podstawie refleksji, skojarzeń, wolnych myśli itp. czy refleksje o wystawie dzieł Vincenta van Gogha w londyńskiej Tate Gallery oraz o osobie Mickiewicza¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Tenże, Ignacy Baliński – pamiętnikarz, „Wiadomości” 1947, nr 41 (80), s. 2; tenże, Lawiński, „Wiadomości” 1949, nr 21 (164), s. 3.

¹⁰⁵ M. Hemar, *Odpowiedzi ludziom poważnym*, „Wiadomości” 1946, nr 29, s. 2; T. Terlecki, „Hobbes na wyrwyki” i Hemar na całego, „Wiadomości” 1946, nr 31, s. 2.

¹⁰⁶ T. Terlecki, *Z wakacyjnego notatnika*, „Wiadomości” 1947, nr 46/47, s. 2.

¹⁰⁷ Tenże, *Notatki z wystawy Van Gogha*, „Wiadomości” 1948, nr 13/14, s. 2; tenże, *Notatki o Mickiewiczu*, „Wiadomości” 1949, nr 19, s. 1.

LITERATURA

- Bobkowski A., *Listy do Tymona Terleckiego 1956–1961*, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2006.
- Gruchała J. S., Wiktor Weintraub jako edytor, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 2008, t. 58.
- Habielski R., *Londyńskie „Teki Historyczne”*, „Więź” 1992, nr 6.
- Hemar M., *Odpowiedzi ludziom poważnym*, „Wiadomości” 1946, nr 29.
- Karcz A., „Szczególna manifestacja osobowości ludzkiej”. Tymona Terleckiego rozumienie literatury, „Pamiętnik Literacki” 2012, nr 3.
- Koestler A., *Egzekucja Bogrowa*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1947, nr 44 (83).
- , *Egzekucja Rubaszowa*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1947, nr 51/52 (90/91).
- Korespondencja Jerzy Giedroyc – Wiktor Weintraub, [w:] „Mam na Pana nowy zamach...”. Wybór korespondencji Jerzego Giedroycia z historykami i świadkami historii 1946–2000, t. 3, wyb. i oprac. S. M. Nowinowski, R. Stobiecki, Łódź–Paryż 2019.
- Landor W. S., *Kościuszko i Poniatowski*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1949, nr 16/17 (159/160).
- Łobodowski J., *Na marginesie pewnej recenzji*, „Wiadomości” 1947, nr 35 (74).
- Markiewka T., „Ale mój świat to zakłęte koło...”. Listy Teodora Parnickiego do Tymona Terleckiego z lat 1942–1943, „Pamiętnik Literacki” 2000, nr 1.
- Moczkodan R., *Strategie krytycznoliterackie Wiktora Weintrauba (na przykładzie jego współpracy z londyńskimi „Wiadomościami”)*, [w:] *Literatura polska obu Ameryk. Studia i szkice. Seria druga*, red. B. Szałasta-Rogowska, Katowice 2016.
- Morsztyn J. A., *Wybór poezji*, oprac. i wstęp W. Weintraub, Wrocław 1988.
- Péguy Ch., *O socjalizmie [sic!] chrześcijańskim*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1949, nr 18 (161).
- , *Z „Misterium świętych niewiniątek”*, tłum. T. Terlecki, „Wiadomości” 1947, nr 13 (52).
- Pietrzyk Z., Wiktor Weintraub (1908–1988), [w:] *Academics of Jewish Heritage in the Modern History of the Jagiellonian University*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, Kraków 2014.
- Poskuta-Włodek D., *Terlecjana londyńskie*, „Pamiętnik Teatralny” 2020, nr 4.
- Profesor z Komborni. Stanisław Pigoń w czterdziestą rocznicę śmierci*, red. K. Fijołek, Kraków 2012.
- Stefanowska Z., Wiktor Weintraub (10 kwietnia 1908–14 lipca 1988), „Pamiętnik Literacki” 1991, nr 1.
- Stempowski J., Terlecki T., *Listy 1941–1966*, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2015.
- Szulc P., *Czasopiśmiennictwo polskie w Iranie w latach 1942–1945*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 2.

- Taborski R., *Tymon Terlecki (1905–2000)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 2000, nr 35.
- Taylor-Terlecka N., *Emigrant naszego czasu: rzecz o Tymonie Terleckim*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza” 2004, nr 39.
- , *Od kryzysu do kryzysu: głosy zakulisowe o losach „Wiadomości”*, „Tematy i Konteksty” 2011, nr 1.
- , *Wojna z cenzurą. Migawki z redakcji „Polski Walczącej”*, „Zeszyty Naukowe PUNO” 2014, nr 2.
- Terlecki T., *Aleksander Wielki i Freud*, „Wiadomości” 1949, nr 37 (180).
- , *Beatrice Lillie*, „Wiadomości” 1947, nr 21 (60).
- , *Chór aby odpowiadał*, „Wiadomości” 1946, nr 14/15.
- , *Christopher Fry*, „Wiadomości” 1948, nr 16 (107).
- , *Cyrano” i Priestley w „Old Vic”*, „Wiadomości” 1947, nr 14/15 (53/54).
- , *Edith Sitwell*, „Wiadomości” 1947, nr 32 (71).
- , *Emigracja naszego czasu*, Lublin 2003.
- , *Emigracja polska: wczoraj i dziś*, „Wiadomości” 1946, nr 1.
- , *Emigracja walki*, „Wiadomości” 1946, nr 2.
- , *Europejskość i odrębność kultury polskiej. Droga potwierdzenia i przeciwstawienia*, „Wiadomości” 1948, nr 21 (112).
- , *Europejskość i odrębność kultury polskiej. Polska w Europie*, „Wiadomości” 1948, nr 19 (110).
- , *Europejskość i odrębność kultury polskiej. Żywotny sprzęg*, „Wiadomości” 1948, nr 23 (114).
- , *Henry James na scenie*, „Wiadomości” 1949, nr 24 (167).
- , *„Hobbes na wyrwyki” i Hemar na całego*, „Wiadomości” 1946, nr 31.
- , *Ignacy Baliński – pamiętnikarz*, „Wiadomości” 1947, nr 41 (80).
- , *Komedia emigrancka*, „Wiadomości” 1948, nr 6 (97).
- , *Krytyka personalistyczna. Egzystencjalizm chrześcijański*, Warszawa 1987.
- , *Kryzys kultury zachodniej*, „Wiadomości” 1946, nr 7.
- , *Księżyc wokół kulis*, „Wiadomości” 1949, nr 29 (172).
- , *Kultura drugiej niepodległości*, „Wiadomości” 1948, nr 51/52 (142/143).
- , *Lawiński*, „Wiadomości” 1949, nr 21 (164).
- , *Litera nocet...*, „Wiadomości” 1947, nr 50 (89).
- , *Literatura a polityka*, „Wiadomości” 1947, nr 22 (61).
- , *Mickiewicz i my*, „Wiadomości” 1946, nr 3.
- , *Na śladach Péguy*, „Wiadomości” 1949, nr 18 (161).
- , *Negro saltans*, „Wiadomości” 1947, nr 34 (73).

- , *Nieśmiertelna Antygona*, „Wiadomości” 1949, nr 22 (165).
- , *Notatki o Mickiewiczu*, „Wiadomości” 1949, nr 19.
- , *Notatki z wystawy Van Gogha*, „Wiadomości” 1948, nr 13/14.
- , *Notting Hill na West Endzie*, „Wiadomości” 1949, nr 32.
- , *O standard moralny emigracji*, „Wiadomości” 1947, nr 25 (64).
- , „O, rare Ben Jonson”, „Wiadomości” 1947, nr 19 (58).
- , *Old Vic” i „Król Lear”*, „Wiadomości” 1947, nr 8 (47).
- , „Oskarżam!”, „Wiadomości” 1947, nr 35 (74).
- , *Ostatni Mauriac*, „Wiadomości” 1946, nr 5.
- , *Papierowa magia*, „Wiadomości” 1949, nr 48 (191).
- , *Paryż odnaleziony*, „Wiadomości” 1948, nr 28 (119).
- , *Ram Gopal*, „Wiadomości” 1948, nr 18 (109).
- , „Sami swoi”, „Wiadomości” 1949, nr 23 (166).
- , *Samuel Tyszkiewicz*, „Wiadomości” 1949, nr 51/52 (194/195).
- , *Sir Laurence*, „Wiadomości” 1949, nr 26 (169).
- , *Sprawy emigracji*, „Wiadomości” 1947, nr 18 (57).
- , *Sprostowanie. Do redaktora „Wiadomości”* (w rubryce *Korespondencja*), „Wiadomości” 1949, nr 19 (162).
- , „Szkola obmowy”, „Wiadomości” 1947, nr 27 (66).
- , *Szukanie równowagi. Szkice literackie i publicystyczne*, Warszawa 2019.
- , *Teatr poetów*, „Wiadomości” 1946, nr 4.
- , *Tragiczne pokolenie*, „Wiadomości” 1946, nr 17.
- , *W sprawie literatury angielskiej*, „Wiadomości” 1947, nr 18 (57).
- , *Wielka książka emigracji*, „Wiadomości” 1946, nr 30.
- , Wittlin J., *Listy 1944–1976*, oprac. N. Taylor-Terlecka, Warszawa 2014.
- , *Wspomnienie o Juliuszu Osterwie*, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68).
- , *Wspomnienie o Leśmianie*, „Wiadomości” 1948, nr 8.
- , *Wstyd*, „Wiadomości” 1946, nr 10.
- , *Z nadmiaru i z braku*, „Wiadomości” 1949, nr 11 (154).
- , *Z wakacyjnego notatnika*, „Wiadomości” 1947, nr 46/47.
- , Timoszewicz J., *Listy*, oprac. M. Kuraś, Warszawa 2016.
- Trudzik A. M., *Polski Ruch Wolnościowy „Niepodległość i Demokracja” oraz „Trybuna” w sukurs „Wiadomościom” (1946–1949). Ujęcie prasoznawcze*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2022, nr 4 (przygotowany do druku).
- Tymon Terlecki. *Korespondencja teatralna*, oprac. M. Kuraś, Warszawa 2016.
- Tymon Terlecki. *Od Lwowa do Warszawy*, zebr. i oprac. E. Kasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016.

Tymon Terlecki. *Teatry londyńskie*, zebr. i oprac. E. Kasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016.

Tymon Terlecki. *Wieczory teatralne*, zebr. i oprac. E. Kasiński, M. Szydłowska, Warszawa 2016.

Tymon Terlecki: *etos emigranta*, red. J. Kryszak, M. Mroczkowska, Toruń 2004.

Uchwała pisarzy na obczyźnie, „Trybuna” 1947, nr 11.

Weintraub W., 1984, „Wiadomości” 1949, nr 35/36 (178/179).

–, Aleksander Brückner 1856–1938, „The Slavonic and East European Review” 1946, No. 64.

–, *Antologia poezji polskiej*, „Wiadomości” 1948, nr 29 (120).

–, *Arcydzieło Hardy’ego na scenie*, „Wiadomości” 1947, nr 26 (65).

–, „Balladyna”, czyli zabawa w Szekspira, „Pamiętnik Literacki” 1970, nr 4.

–, *Barok sarmacki i jego bisurmańskie koneksje*, „Wiadomości” 1946, nr 14/15.

–, *Blaski i nędze dziejów życia prof. Tarlego*, Newtown 1948.

–, *Chrzanowski a Lelewel*, „Wiadomości” 1946, nr 21.

–, *Dwie pomyłki* (w rubryce *Korespondencja*), „Wiadomości” 1947, nr 51/52 (90/91).

–, *Dwie redakcje „Szachów” Jana Kochanowskiego*, „Pamiętnik Literacki” 1983, nr 4.

–, *Eksceleńce i damy*, „Wiadomości” 1947, nr 35 (74).

–, G. M. Trevelyan, „Wiadomości” 1949, nr 30 (172).

–, *Hamlet zbłąkany w mgle*, „Wiadomości” 1947, nr 25 (64).

–, „Happy as Larry”, „Wiadomości” 1948, nr 7 (98).

–, *Jak być mądrym wobec Rosji*, „Wiadomości” 1947, nr 31 (70).

–, *Jeden trudny żywot*, „Wiadomości” 1946, nr 3.

–, *Jeszcze o „Rozłączeniu” i jego adresatce*, „Pamiętnik Literacki” 1965, nr 2.

–, *Komisja Edukacyjna*, „Wiadomości” 1946, nr 6.

–, „Korolian” w Old Vic, „Wiadomości” 1948, nr 19 (110).

–, *Krakowskie „trzy po trzy”*, „Wiadomości” 1947, nr 33 (72).

–, *Kraszewski odkryty*, „Wiadomości” 1947, nr 44 (83).

–, *Książka o Janie Zamoyskim*, „Wiadomości” 1948, nr 28 (119).

–, *Książka o Stalinie*, „Wiadomości” 1949, nr 44 (186).

–, *Literatura między młotem a sierpem*, „Wiadomości” 1947, nr 49 (88).

–, *Literatura polska w roku 1945*, „Wiadomości” 1947, nr 42 (81).

–, *Marx [sic!] i rosyjscy marxiści [sic!]*, „Wiadomości” 1949, nr 25 (168).

–, *Mickiewicz i Margaret Fuller*, „Wiadomości” 1947, nr 51/52 (90/91).

–, *Mickiewicz między Marxem [sic!] a Stalinem*, „Wiadomości” 1949, nr 10 (153).

–, *Monografia Stanisława Leszczyńskiego*, „Wiadomości” 1948, nr 37 (128).

–, *Na europejskich szlakach reformacji polskiej*, „Wiadomości” 1948, nr 17 (108).

- , Newman o Polsce, „Wiadomości” 1947, nr 22 (61).
- , „Nieucichłym przez lata romantycznym płaczem”, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68).
- , Norwid – Puszkina. „Spartakus” i strofa „Oniegina”, [w:] W. Weintraub, *Od Reja do Boya*, Warszawa 1977.
- , Norwid i Ameryka, „Studia Norwidiana” 1996, nr 14.
- , Norwid wobec powstania styczniowego, „Studia Norwidiana” 1994/1995, nr 12/13.
- , O Francji i Francuzach, „Wiadomości” 1946, nr 33.
- , Odczytywanie uroków Żeromskiego, „Wiadomości” 1947, nr 36/37 (75/76).
- , Ozdoba twarzy, wąsy pokrętnie!..., „Wiadomości” 1948, nr 36.
- , Pamiętniki Krzywickiego, „Wiadomości” 1948, nr 3 (94).
- , Pan Jowialski”, „Wiadomości” 1948, nr 49 (140).
- , Panopticum malarskie, „Wiadomości” 1949, nr 12/13 (155/156).
- , Pluton poetów, „Wiadomości” 1947, nr 50(89).
- , Pod wezwaniem Tacyta, „Wiadomości” 1948, nr 8 (99).
- , Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza, Warszawa 1982.
- , *The Poetry of Adam Mickiewicz*, ‘s-Gravenhage 1954.
- , Poezja polska dla Anglików, „Wiadomości” 1948, nr 26 (117).
- , *Polish Romantic Literature as the Literature of Emigration*, [w:] *Comparative Literature: Proceedings of the Second Congress of the International Comparative Literature Association*, Vol. 2, ed. W. P. Friedrich, Chapel Hill 1959.
- , Pośmiertny tom Brücknera, „Wiadomości” 1947, nr 34 (73).
- , „Rewizor” w Old Vic, „Wiadomości” 1948, nr 11 (102).
- , Rosjanie na Morzu Śródziemnym, „Wiadomości” 1948, nr 31 (122).
- , Rossica, „Wiadomości” 1949, nr 48 (191).
- , Saga o carze Iwanie, „Wiadomości” 1947, nr 29 (68).
- , „The Shape of Things to Come”, „Wiadomości” 1947, nr 1 (40).
- , Sowiecki film reprezentacyjny, „Wiadomości” 1947, nr 12 (51).
- , Stanisław Pigoń (1885–1968), „Kultura” 1969, nr 7–8.
- , Stronnicza książka, „Wiadomości” 1947, nr 23 (62).
- , Szkic autobiografii, [w:] *O współczesnych i o sobie. Wspomnienia, sylwetki, szkice*, wstęp i oprac. S. Barańczak, Kraków 1994.
- , Sztuka o D. P., „Wiadomości” 1948, nr 16 (107).
- , Świnie w polityce, „Wiadomości” 1947, nr 2 (41).
- , Teatr Toli Korian, „Wiadomości” 1948, nr 42 (133).
- , Trzy tomy Norwida, „Wiadomości” 1948, nr 18.
- , „Ugłaskanie sekutnicy” w Old Vic, „Wiadomości” 1948, nr 10 (101).
- , Wędrówki dzisiejszego Hioba, „Wiadomości” 1947, nr 19 (58).

- , *Wojna w oczach pisarzy*, „Wiadomości” 1948, nr 4 (95).
- ww., *Almanach „Wiek klęski”*, „Wiadomości” 1946, nr 8.
- , „*Balast serdeczny*”, „Wiadomości” 1946, nr 14/15.
- , „*Elektra*” w *King’s Theatre*, „Wiadomości” 1946, nr 13.
- , *Odczyty Wacława Lednickiego*, „Wiadomości” 1948, nr 51/52 (142/143).
- , *Pamiętnik wędrowca*, „Wiadomości” 1946, nr 27.
- , „*Teki Historyczne*”, „Wiadomości” 1947, nr 41 (80).
- Wejs-Milewska V., *Tymona Terleckiego słowo w dialogu*, [w:] *Radio Wolna Europa na emigracyjnych szlakach pisarzy*, Kraków 2007.
- Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 9, red. J. Czachanowska, A. Szałagan, Warszawa 2004.
- Współcześni polscy pisarze i badacze literatury*, t. 8, red. J. Czachowska, A. Szałagan, Warszawa 2003.
- Z żałobnej karty*, „Trybuna” 1988, nr 59 (115).

Summary

OPINION JOURNALISM BY TYMON TERLECKI AND WIKTOR WEINTRAUB IN “WIADOMOŚCI” (1946–1949)

The text discusses Tymon Terlecki’s and Wiktor Weintraub’s collaboration with Mieczysław Grydzewski and “Wiadomości” he edited. Both of them were involved in literary criticism, as well as theatre (especially Terlecki) and film criticism (Weintraub). In addition, they published essays and sketches in the magazine: Weintraub on Russia, the Soviets and politics, Terlecki on emigration, its tasks and culture.

Keywords: Tymon Terlecki, Wiktor Weintraub, “Wiadomości”, emigration

Streszczenie

W tekście omówiono współpracę Tymona Terleckiego i Wiktora Weintrauba z Mieczysławem Grydzewskim i redagowanymi przez niego „Wiadomościami”. Obaj zajmowali się krytyką literacką, a także teatralną (zwłaszcza Terlecki) i filmową (Weintraub). Dodatkowo w tygodniku publikowali eseje i szkice: Weintraub o Rosji, Sowietach i polityce, Terlecki o emigracji, jej zadaniach, kulturze.

Słowa kluczowe: Tymon Terlecki, Wiktor Weintraub, „Wiadomości”, emigracja